

factors as the social conditions of life of a teenager, new requirements for the conduct and activities of the system of relations with adults. The features of the self-attitude formation of adolescents deprived of parental care are characterized in the framework of this study. The adolescents' self-attitude being developed in conditions of deprivation is characterized by slower evolving, what significantly differs from adolescents who are growing up in families. Children without parental care form a realistic idea of their future profession much earlier, as relevant to the choice of consistent, unlike children who grow up in families. At the beginning they form some ideal about their future profession that is quite real to change in their future, and in some cases there are quite complex and contradictory relationship between those and others. The development of the orphan adolescents' self-attitude is gradually passing the cycle that is constantly enriched, supplemented, developed and based on the settings regarding themselves through cognitive and emotional components of the social interaction. There are still not enough studies that include a variety of age groups in order to obtain homogeneous and comparable results, more accurately to determine whether there are any spontaneous age dynamics in the development of total self-esteem components and positive self-attitude in conditions of the social deprivation.

Keywords: adolescence, self-identity, self-identity development, self-attitude, self-attitude of adolescents, reflection, deprivation of parental care.

Подано до редакції 08.09.2014

УДК: 159.922.8

Агнета Кіраль

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРАВОМІРНОЇ ТА ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

У статті аналізуються психологічні детермінанти делінквентної та правомірної поведінки особистості підлітка українськими, російськими та зарубіжними вченими. Правомірною поведінкою визначається як результат соціалізації, у процесі якої відбувається засвоєння суб'єктом моральних і правових заборон, соціальних стереотипів поведінки, що, у свою чергу, визначається груповою та індивідуальною правосвідомістю, почуттям соціальної відповідальності, соціальної справедливості, правовою інтуїцією. Виокремлено психологічні чинники делінквентної та правомірної поведінки підлітків, зауважується на необхідності їх дослідження як таких, що забезпечують стійкість соціально прийнятної поведінки особистості в умовах криміногенних спокус.

Ключові слова: психологічні детермінанти, психологічні чинники, правомірною поведінкою, делінквентною поведінкою, особистісні якості, підлітки.

Актуальність теми дослідження. Однією з актуальних проблем сучасного суспільства є зростання злочинності неповнолітніх, про що неодноразово засвідчують ЗМІ, результати соціологічних досліджень. Наявність даного факту та необхідність законослухняності усіх громадян для забезпечення кожній людині можливості реалізації її прав і свобод, наданих Конституцією, зумовлюють невгамований інтерес науковців різних галузей до пошуку шляхів виходу із ситуації, що склалась.

Так, на сьогоднішній день здійснено вивчення проблеми делінквентної (такої, що порушує норми права) поведінки підлітків соціологами, юристами, медиками, педагогами, психологами. Зокрема, приділено увагу питанням: *характеристики делінквентної поведінки:* а) особливості делінквентної поведінки (А. П. Бізюк, Р. Блекборн, В. Л. Васильєв, М. І. Єнікєєв, С. Х. Жадбаєв, Р. Комер, Н. Ю. Максимова, В. Д. Менделевич, А. М. Столяренко, А. Л. Салагаєв, І. І. Саламатіна, І. В. Фатієв, Л. В. Фоміна, Р. А. Ханіпов, М. Т. Хедоян, Л. Б. Шнейдер та ін.); б) психологічні аспекти підліткової злочинності (Т. В. Алексєєва, Н. І. Ковальчишина, С. А. Белічева, О. В. Ставицька,

О. В. Ярош та ін.); в) чинники делінквентної поведінки (Г. А. Бадалян, О. М. Барябіна, Т. З. Герасимів, Ф. В. Гобечія, О. Б. Каргіна, Т. Г. Перепелиця, Ю. В. Тихонравов та ін.); *дослідження особистості неповнолітніх правопорушників:* а) загальна характеристика (К. Є. Ігошев, Н. В. Малиш, Ф. С. Махов, Ю. А. Пучкова, Н. І. Сарджвеладзе, Н. О. Сущенко, Є. Р. Чернобродов), в умовах злочинних угруповань (А. І. Коцюба); б) характеристика окремих психічних та психологічних явищ делінквентних підлітків: емоційно-поведінкові особливості (Т. М. Курбатова), характер (І. А. Горькова), усвідомлення провини (Н. В. Грєса, Л. М. Ростомова), самосвідомість (А. Ю. Кржечковський, М. В. Пронін), рефлексія (В. П. Ульянова), професійна самосвідомість (Л. В. Царькова), особистісне самовизначення (І. М. Лисенко), ціннісні орієнтації та часова перспектива особистості (Ж. С. Мамедова, Н. В. Юнг), агресія та агресивність (М. Л. Мельникова, Н. Н. Осипова, Є. М. Прокопович), правосвідомість (А. І. Оверченко), мотиваційна сфера (О. М. Павлик, Г. Б. Русинов, А. П. Тузов), зв'язок з іншими девіаціями (алкоголізм)

(Н. М. Пономарьова), самоактуалізація (Н. О. Пряхіна), довірливе спілкування (І. В. Савенков), морально-психологічний образ та статус у мікросередовищі (С. К. Сталінов); в) заємов'язок делінквентної поведінки та патологічних проявів психіки (Л. М. Балабанова, О. Д. Гришко, О. Г. Дозорцева, Ю. В. Дроздовський, А. М. Дячук, В. П. Ємельянов, Р. І. Ісаков, О. Христюк, М. Супрун та ін.); д) гендерний підхід у вивченні окремих психологічних характеристик підлітків з девіантною поведінкою: вольової саморегуляції (О. Г. Ковальов), агресії (Р. М. Масагудов), смислової сфери (О. В. Мушинська), життєвих цілей (Г. В. Сафіна), статево ролі ідентичності (К. В. Сироквашина), зразків батьківської і майбутньої сім'ї (С. А. Терьохіна), передумов гендерної делінквентності (С. В. Ублій); *психолого-акмеологічний супровід підлітків з делінквентною поведінкою* (В. Г. Белов, М. Г. Дмитрієв); соціально-педагогічна робота із підлітками з делінквентною поведінкою (Н. А. Клішевич, Т. К. Окушко, Н. Н. Савіна, Т. П. Авельцева, І. Д. Зверева); соціально-психологічні аспекти роботи з підлітками, схильними до девіацій (А. С. Лобанова, Л. В. Калашнікова, О. С. Можайкіна, В. Р. Павелків, І. І. Павелко, О. А. Попова, В. Г. Панок, І. М. Зварич, І. Є. Туриянський, Є. Р. Чернобродов); педагогічне оцінювання особистості делінквентів у діяльності інспекторів у справах неповнолітніх (Н. І. Нікіфоровська); способи регулювання соціальних делінквенцій у підлітковому середовищі (П. В. Ємелін); в) заходи ресоціалізації (Я. С. Васильєва, Л. М. Зюбін, С. І. Коробейніков, І. В. Корольова, Є. М. Кочеткова, А. І. Малюков, Д. І. Пономарьова, В. В. Рибін, І. І. Саламатіна, А. А. Самохіна, Ж. В. Стребкова, І. Г. Шамриленко та ін.); д) підготовка майбутніх фахівців до взаємодії з делінквентними підлітками: педагогів (Л. П. Жадекайте), працівників МВС (Ю. І. Монашкіна), практичних психологів (Я. В. Чаплак).

Наявність такого багату інформації дозволяє вживати заходів у практиці роботи з підлітками з метою корекції та профілактики делінквентної поведінки. Однак, наявні у науці дані поки що відкритими залишають питання формування рис особистості, що забезпечують стійкість її правомірної поведінки навіть в умовах криміногенних спокус; питання корекції психологічних утворень делінквентної особистості, що має стійкий у часі ефект і унеможливує рецидив делінквентних проявів; питання індивідуального підходу при наданні психологічної допомоги підліткам з делінквентною поведінкою.

Для вирішення окреслених питань важливо, насамперед, з'ясувати чинники правомірної та девіантної поведінки підлітка.

Мета статті – описати психологічні детермінанти правомірної та делінквентної поведінки підлітків на основі аналізу наукових результатів досліджень даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми вивчення показав наступне. Делінквентну поведінку у науці розуміють як таку, що відхиляється від норм,

і у крайніх своїх проявах є діянням, що тягне за собою кримінальне покарання. Відрізняється така поведінка від кримінальної меншою тяжкістю правопорушень та меншою вираженістю їх антисуспільного характеру (В. Д. Менделевич); злочинні дії, наміри яких були невинними (Е. Анчел) [7, с. 551].

Симптоми делінквентної поведінки співпадають із критеріями DSM-IV для постановки діагнозу „Розлад поведінки”. Американський дослідник Р. Комер зазначає, що причини виникнення розладів поведінки наступні: біологічні, зловживання наркотиками, бідність, жорстокість оточуючого середовища, складні взаємини між батьками й дітьми, сімейні конфлікти, ворожі стосунки у сім'ї, розлади поведінки батьків [7, с. 551].

Російський вчений В. Д. Менделевич характеризує детермінанти делінквентної поведінки наступним чином. У межах вольової свідомої дії в силу індивідуально-психологічних особливостей порушується чи блокується процес передбачення майбутнього результату делікту (проступку). Такі індивіди легковажні, часто під впливом зовнішньої провокації здійснюють протиправну дію, не передбачаючи її наслідків. Сила спонукального мотиву до певної дії гальмує аналіз негативних (у тому числі і для самої людини) наслідків. Нерідко делінквентні дії опосередковуються ситуаційно-імпульсними чи афектогенними мотивами. В основі ситуативно-імпульсних злочинних дій лежить тенденція до вирішення внутрішнього конфлікту, під яким мається на увазі наявність незадоволеної потреби. Ситуативні імпульси реалізуються, як правило, без етапу попереднього планування та вибору адекватних об'єктів, цілей, способів і програми дії для задоволення актуальної потреби [11, с. 77].

За І. Ю. Левченко, у дослідженнях під керівництвом А. Є. Личка було знайдено кореляції між особливостями загострень характеру підлітків із поведінкою, що відхиляється від норм. Так було з'ясовано, що підлітки з гіпертимною акцентуацією схильні до групових форм делінквентної поведінки, намагаються бути лідерами серед асоціальних ровесників через легковажність, прагнення до розваг, бажання отримати кошти на задоволення, самі стають ініціаторами групових правопорушень. Шизоїдні підлітки схильні діяти наодинці, ретельно приховують свої наміри і вчинки. Здійснюють крадіжки за допомогою власноруч виготовлених відмикачів, майстерного випилювання дверних замків і т. д. [8, с. 75]

Російський психіатр Д. Авдєєв, характеризуючи розлади поведінки у підлітковому віці, зазначає такі причини їх появи: неправильне виховання (що тягне за собою низьку самооцінку та її компенсацію через так звану гру у „супермена”) та відсутність режиму дня (з наповненням його заняттями, подіями) [1, с. 187, 193–194].

Російський вчений О. Ю. Єгоров зазначає, що в основі делінквентної поведінки (як і агресивної) лежить деструктивність – руйнівність щодо здоров'я та життя особистості, суспільного порядку, моральності і т. д. При цьому автор зазначає, що девіантна поведінка загалом зберігає свій зв'язок із статево-віковими особливос-

тями особистості та непатологічними відхиленнями (психологічні особливості вікового розвитку, вікові непатологічні ситуаційно-особистісні реакції, особливості характеру та соціально-педагогічна запущеність)[5, с. 115].

О. П. Бізюк, характеризує розлади поведінки, пояснює їх появу у дитячому та підлітковому віці низьким рівнем інтелектуального розвитку, незавершеністю формування особистості, негативним впливом сім'ї та найближчого оточення, залежністю від вимог референтної групи і прийнятих у ній ціннісних орієнтацій. Часто така поведінка є засобом самоствердження, виражає протест проти дійсної чи надуманої несправедливості дорослих [3, с. 238].

За Л. М. Балабановою, безпосередньою причиною злочинної поведінки є мотивація злочинної діяльності. Знання мотивів не лише дає відповідь на запитання, чому здійснюються ті чи інші дії, але і у чому їх смисл для даного індивіда, які потреби він при цьому задовольняє. При цьому особистісний смисл мотивів часто вислизає з поля свідомості [2, с. 127, 128].

Л. Б. Шнейдер виокремлює наступні детермінанти делінквентної поведінки підлітків: низький рівень розумового розвитку; наявність психопатій; захист від труднощів та суперечностей дорослішання через негативну ідентичність; життєва установка, що, здійснюючи злочини, можна не боятись покарання і жити значно краще, ніж ті, хто дотримується законів; засвоєння злочинної моделі поведінки через спостереження за діями оточуючих і фіксування наслідків цих дій; самозахист підлітка від посягання дорослих на його особистість; наявність „живого” прикладу насилля та жорстокості щодо своєї особистості; ситуативні чинники [13, с. 106–110].

Українська вчена Н. Ю. Максимова розглядає делінквентну поведінку як крайню форму соціальної дезадаптації, суть якої полягає у пошуку „меж допустимого” у своїх діях. Такий пошук характерний для усіх підлітків, однак, для більшості з них ці рамки обмежені моральними вимогами, заборонами батьків і вчителів. Для педагогічно занедбаних підлітків ці рамки розширені до статей Кримінального кодексу. Оскільки виховання в умовах гіпопротекції не передбачає санкцій з боку батьків за дрібні правопорушення (а правоохоронні органи теж такими дрібницями не займаються), підліток, відчуваючи свою безкарність, усе більше звикає до думки про допустимість протиправних дій. При цьому він застосовує такі способи „приглушення” докорів сумління: уявлення про те, що є такі люди, яким багато чого дозволено; знецінювання соціальних норм [9, с. 149].

Н. Ю. Максимова пропонує наступну класифікацію детермінант девіантної поведінки загалом: умови навколишнього середовища, соціальні фактори (суспільні процеси, соціальні групи, мікросоціальне середовище), психофізіологічні, спадково-біологічні та конституційні передумови, особистісні детермінанти (негативні особистісні утворення, що виникли внаслідок несприятливих умов життєдіяльності дитини, внутрішні конфлікти, неадекватність самооцінки, відсутність та вкрай низький

рівень розвитку рефлексії, цілепокладання функцій прогнозу тощо) [9, с. 30].

Правомірна поведінка визначається як:

- результат соціалізації, у процесі якої відбувається засвоєння суб'єктом моральних і правових заборон, соціальних стереотипів поведінки, що, у свою чергу, визначається груповою та індивідуальною правосвідомістю, почуттям соціальної відповідальності, соціальної справедливості, правовою інтуїцією (В. Л. Васильєв) [4, с. 24];

- поведінка, цілі, способи і результати якої не суперечать основним укладам суспільства, що виражаються у правових нормах (М. І. Єнікеєв) [6, с. 284];

За В. Л. Васильєвим, для формування нормативної правової поведінки особистості важливим є формування наступних особистісних характеристик: ціннісно-нормативної орієнтації, за якої приписи суспільства сприймаються як власні життєві установки; активної соціальної відповідальності; почуття обов'язку перед суспільством; розуміння необхідності дотримуватись соціальних норм; самоутвердження особистості, реалізації її внутрішнього потенціалу (причому можливість для самоутвердження надає соціальна справедливість – уявлення про людяність цілей і засобів як необхідну сутність суспільного укладу); почуття перспективи (чітке уявлення про те, „що з цього вийде”, уміння постійно співвідносити отримані конкретні результати з перспективним планом і корекція отриманих результатів) [4, с. 22].

За М. І. Єнікеєвим, правомірна поведінка забезпечується мотивами правозначущих поведінкових актів, солідарністю особистості з правом. Першопричина протиправної поведінки – життєві умови, що породжують дефект правосвідомості [6, с. 286].

О. М. Столяренко зазначає, що правомірна поведінка особистості можлива за повної правової невідповідності. Це пояснюється тим, що мораль і право нерозривно пов'язані, і особистість, яка розбирається у питаннях моралі, якій властиві чесність, порядність, добросовісність, доброзичливість, людяність, відповідальність, організованість, вимогливість до себе і т.д. інтуїтивно вловлює, що справедливе, а що ні [12, с. 46]. Вчений зауважує, що фундаментом правомірної поведінки особистості, окрім моральних якостей, є досить високий рівень соціального, інтелектуального розвитку, а також розвиток особистості у правовому плані (для застереження її від випадкових правопорушень та правомірного вирішення усіх питань, що виникають у процесі життя і діяльності) [12, с. 46–47].

Поданий аналіз наукових праць не вичерпує усього кола публікацій із заявленої теми, але відображає ті з них, що містять фундаментальні дані психології делінквентної та правомірної поведінки.

Таким чином, підсумовуючи усе вищезазначене, можемо виокремити наступні психологічні чинники делінквентної та правомірної поведінки підлітків (див. табл. 1).

Як бачимо з табл. 1, чинники таких двох, протилежних за своєю сутністю, видів поведінки різні, причому

не просто діаметрально протилежні, а стосуються різних аспектів особистості. При цьому у більшості аналізованих нами праць зазначається велика роль поруч із суто психологічними чинниками також і соціальних чинників. А тому цілком природно постають наступні питання: чи достатньо просто нівелювати психологічні причини, що лежать в основі делінквентної поведінки для

того, щоб підліток поведився як законослухняний громадянин?; чи залишиться законослухняним громадянин і надалі законослухняним за умови появи сильних криміногенних спокус?; які особистісні утворення забезпечать стійкість правомірної поведінки особистості в умовах криміногенних спокус?

Таблиця 1

Психологічні чинники правомірної та делінквентної поведінки підлітків

№	Психологічні чинники правомірної поведінки	Психологічні чинники делінквентної поведінки
1	ціннісно-нормативна орієнтація (приписи суспільства сприймаються як власні життєві установки)	зловживання наркотиками
2	активна соціальна відповідальність	конфлікти з батьками
3	почуття обов'язку перед суспільством	низький рівень розвитку функції цілепокладання та прогнозу
4	розуміння необхідності дотримуватись соціальних норм	наявність внутрішнього конфлікту, незадоволеної потреби
5	самореалізація внутрішнього потенціалу	певні характерологічні риси (гіпертимність, шизоїдність)
6	почуття перспективи	низька, неадекватна самооцінка
7	високо розвинуті моральні якості	невміння структурувати час
8	високий рівень інтелектуального розвитку	низький рівень інтелектуального розвитку
9	високий рівень соціального розвитку	орієнтація на злочинну модель поведінки
10	розвиток особистості у правовому плані	деструктивність
11		вікові поведінкові реакції
12		соціально-педагогічна запусненість
13		індивідуальний смисл мотивів злочинних дій
14		прагнення захиститись від труднощів
15		життєва установка на злочин як спосіб отримання більших благ
16		відчуття відсутності покарання

Усе вищевикладене дозволило нам зробити такі **висновки:** попри наявність чималої кількості праць, де описуються психологічні чинники делінквентної поведінки, менш дослідженим залишається питання чинників правомірної поведінки; окрім того відкритим є питання психологічних детермінант стійкості соціально прийнятної поведінки особистості в умовах

криміногенних спокус; при цьому у його розв'язанні важливо враховувати вікові психологічні особливості особистості.

Перспективою нашого подальшого дослідження даного напрямку є розробка та проведення емпіричного дослідження психологічних детермінант стійкості правомірної поведінки підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдеев Д. Формирование христианского отношения к психическим заболеваниям / Дмитрий Авдеев. – М.: Ин-т проблем формирования христианского отношения к психическим заболеваниям, 2010. – 272 с.
2. Балабанова Л. М. Судебная патопсихология (вопросы определения нормы и отклонений) / Любовь Матвеевна Балабанова. – Д. : Сталкер, 1998. – 432 с.
3. Бизюк А. П. Патопсихология: краткий курс в контексте общей и клинической психологии: учеб. пособ. / Александр Павлович Бизюк/ Под ред. Л. М. Шипицыной. – СПб.: Речь, 2010. – 416 с.
4. Васильев В. Л. Юридическая психология: учеб. для вузов / В. Л. Васильев. – [6-е изд., доп. и перераб.] – СПб.: Питер, 2010. – 608 с. – (Серия „Учебник для вузов“).

5. Егоров А. Ю. Нейропсихология девиантного поведения / Алексей Юрьевич Егоров. – СПб.: Речь, 2006. – 224 с.
6. Еникеев М. И. Юридическая психология с основами общей и социальной психологии: учеб. для вузов / М. И. Еникеев. – М.: Норма, 2005. – 640 с.
7. Комер Р. Патопсихология поведения. Нарушения психики / Рональд Комер. – [4-е изд.]. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. – 640 с. – (Проект „Психологическая энциклопедия“).
8. Левченко И. Ю. Патопсихология: Теория и практика: учеб.пособ. для студ. высш. пед. учеб. зав. / И. Ю. Левченко. – М.: Академия, 2000. – 232 с.

9. Максимова Н. Ю. Основы детской патопсихологии: учеб. пособ. / Максимова Н. Ю., Милютин Е. Л., Пискун В. М. – К.: НППЦ Перспектива, 1999. – 432 с.

10. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. Ю. Максимова. – К.: Либідь, 2011. – 520 с.

REFERENCES

1. Avdeev, D. (2010). *Formirovanie hristianskogo otnosheniya k psicheskim zabolevaniyam [Formation of Christian attitude towards psychical diseases]*. Moscow: In-t problem formirovaniya hristianskogo otnosheniya k psicheskim zabolevaniyam [in Russian].

2. Balabanova, L. M. (1998). *Sudebnaya patopsihologiya (voprosy opredeleniya normy i otkloneniya) [Forensic pathopsychology (issues of determining the norm and deviatins)]*. D.: Stalker [in Russian].

3. Bizyuk, A. P., Shipitsyna, L. M. (Eds). (2010). *Patopsihologiya: kratkiy kurs v kontekste obschey i klinicheskoy psichologii: ucheb. posob. [Pathopsychology: brief course in the context of general and clinical psychology: textbook]*. Saint Petersburg: Rech [in Russian].

4. Vasilev, V. L. (2010). *Yuridicheskaya psichologiya: ucheb. dlya vuzov [Legal Psychology: textbook for universities]*. Seriya „Uchebnik dlya vuzov” – Series “Textbook for univesrities”, 6th ed. rev. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

5. Yegorov, A. Yu. (2006). *Neyropsihologiya deviantnogo povedeniya [Neuropsychology of deviant behavior]*. Saint Petersburg: Rech [in Russian].

6. Yenikeev, M. I. (2005). *Yuridicheskaya psichologiya s osnovami obschey i sotsialnoy psichologii: ucheb.dlya vuzov [Forensic Psychology with foundations of general and social Psychology: textbook for universities]*. Moscow: Norma [in Russian].

11. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения: учеб. пособ. для вузов / Владимир Давыдович Менделеев. – СПб.: Речь, 2005. – 445 с.

12. Прикладная юридическая психология / [под ред. А. М. Столяренко]. – М.: Юнити-Дана, 2000. – 639 с.

13. Шнейдер Л. Б. Девиантное поведение детей и подростков / Лидия Бернгардовна Шнейдер. – [2-е изд.]. – М.: Академический Проект; Гаудеамус, 2007. – 336 с.

7. Komer, R. (2005). *Patopsihologiya povedeniya. Narusheniya psichiki [Behavioral pathopsychology. Psyche violations]*, 4th ed. Saint Petersburg: praym-EVROZNAK [in Russian].

8. Levchenko, I. Yu. (2000). *Patopsihologiya: Teoriya i praktika: ucheb.posob. dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zav. [Pathopsychology: teory and practice: textbook for students of pedagogical universities]*. Moscow: Akademiya [in Russian].

9. Maksimova, N. Yu., Milyutina, E. L., Piskun, V. M. (1999). *Osnovy detskoy patopsihologii: ucheb. posob. [Foundations of child pathopsychology: textbook]*. Kiev: NPTs Perspektiva [in Russian].

10. Maksymova, N. Yu. (2011). *Psyholohiia deviantnoi povedinky: navch. posib. dlia stud. vshch. navch. zakl. [Psychology of deviant behavior: textbook for students of universities]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

11. Mendeleevich, V. D. (2005). *Psichologiya deviantnogo povedeniya: ucheb. posob. dlya vuzov [Psychology of deviant behavior: textbook for universities]*. Saint Petersburg: Rech [in Russian].

12. Stolyarenko, A. M. (Eds). (2000). *Prikladnaya yuridicheskaya psichologiya [Applied forensic Psychology]*. M.: Yuniti-Dana [in Russian].

13. Shneyder, L. B. (2007). *Deviantnoe povedenie detey i podrostkov [Deviant behavior of children and adolescents]*, 2nd ed. Moscow: Akademicheskiiy Proekt; Gau-deamus [in Russian].

Агнета Кураль

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ПРАВОМЕРНОГО И ДЕЛИНКВЕНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

В статье анализируются психологические детерминанты делинквентного и правомерного поведения личности подростка украинскими, русскими и зарубежными учеными. Делинквентное поведение понимается как отклоняющееся от норм и в крайних своих проявлениях является деянием, которое влечет за собой уголовное наказание. Отличается такое поведение от уголовного меньшей тяжестью правонарушений и меньшей выраженностью их антиобщественного характера; это – преступные действия, намерения которых были невинными. Симптомы делинквентного поведения совпадают с критериями DSM-IV для постановки диагноза «расстройство поведения». Правомерное поведение определяется как результат социализации, в процессе которой происходит усвоение субъектом моральных и правовых запретов, социальных стереотипов поведения, что, в свою очередь, определяется групповым и индивидуальным правосознанием, чувством социальной ответственности, социальной справедливости, правовой интуицией. Выделяются факторы делинквентного и правомерного поведения подростков, отмечается необходимость их исследования как таких, которые обеспечивают устойчивость социально приемлемого поведения личности в условиях криминогенных соблазнов. Наличие такого багажа информации позволяет принимать меры в практике работы с подростками с целью коррекции и профилактики делинквентного поведения.

Ключевые слова: психологические детерминанты, психологические факторы, правомерное поведение, делинквентное поведение, личностные качества, подростки.

Agneta Kiral

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF GOOD AND DELINQUENT BEHAVIOR OF ADOLESCENTS

The article analyzes the psychological determinants of delinquent behavior and good behavior of adolescents' personalities by Ukrainian, Russian and foreign scientists. Delinquent behavior is understood as something that deviates from the norm, it is manifested in extreme acts, which carry criminal penalties. This behavior differs from criminal offenses by less severity of violations and lower severity of their antisocial nature; such behavior is considered as criminal acts, intentions of which were innocent. The symptoms of delinquent behavior coincide with DSM-IV criteria for the diagnosis of "behavioral disorder". Besides, the author agrees with an American researcher R. Comer, who notes that reasons of behavioral disorders can be the following: biological, drug abuse, poorness, severity of surrounding people, complicated relations with parents and children, family conflicts, behavioral disorders of parents etc. Good behavior is determined as a result of socialization, in the process of which a subject assimilates moral and legal prohibitions, social behavior patterns, which, in turn, is determined by the group and individual sense of justice, sense of social responsibility, social justice, legal intuition. The author determines psychological factors of delinquent and good behavior of adolescents, observes the need for their studies as those that provide stability of socially acceptable behavior of the individual in terms of criminal temptations. The presence of such information can take steps in practice with adolescents in order to correct and prevent their delinquent behavior. Despite the great variety of scientific works, which describe psychological factors of delinquent behavior, the question of factors of good behavior still remains investigated in a poor way.

Keywords: psychological determinations, psychological factors, good behavior, delinquent behavior, personality qualities, adolescents.

Подано до редакції 08.09.2014
